

ADOLATLI VA TENG MUOMALA STANDARTI QAMROVI (FET)

Qulmamatova Moxinur

Toshkent Davlat Yuridik Universitet bitiruvchisi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8058274>

ARTICLE INFO

Received: 09th June 2023

Accepted: 18th June 2023

Online: 19th June 2023

KEY WORDS

ABSTRACT

Kirish

Adolatli va teng muomala standarti (keyingi o'rinlarda "FET") zamonaviy xalqaro investitsiya huquqida asos bo'lib xizmat qiladi. 2800 dan ortiq ikki tomonlama investitsiya shartnomalarida (keyingi o'rinlarda "BIT") [1], shuningdek, mintaqaviy va ko'p tomonlama shartnomalarda paydo bo'lgan FET standarti xorijiy investorlar uchun absolyut va mutlaq rejimni ta'minlaydi. Shu o'rinda, standartning ko'p tomonlama va mintaqaviy shartnomalarda paydo bo'lishiga ikkita misol: Shimoliy Amerika erkin savdo to'g'risidagi bitimning 1105 (1) moddasi va Energetika Xartiyasi shartnomasining 10 (1) moddasi. Biroq, ba'zi eski shartnomalar istisno sifatida ushbu standartni o'z ichiga olmaydi, shu jumladan, 1959 yilgi Germaniya-Pokiston BIT va Germaniya-Singapur BIT yoki Xorvatiya-Ukraina BITlar bunga yaqqol misol bo'la oladi. Ta'kidlash joizki, FET eng qulay shartlar rejimi (MFN) bandini kiritish orqali ham o'rnatilishi mumkin. [2] Bundan tashqari, FET standartining buzilishiga asoslangan da'volar muvaffaqiyatli bo'ldi deb ta'kidlash mumkin, ayniqsa, ekspropriatsiya da'vosi muvaffaqiyatsiz taqdim etilgandan keyin zaxira da'vo sifatida foydalanilgan holatlarda. [3]

Nomlangan standartga bag'ishlangan akademik yozuvlar miqdori uning me'yoriy mazmunining ravshanligi darajasiga qarama-qarshidir. Sharhlovchining ta'kidlashicha, "standart juda noaniq, asabiylashadigan darajada umumiy va nosodiqona darajada elastik". [4] Shunga o'xshash tarzda, arbitrator Suez ishlari bo'yicha *hakamlik* sudining FETni qonuniy umidlarni himoya qilish bilan bog'lashiga qarshi chiqdi:

"Qonuniy kutishlar doktrinasining rivojlanishi investorlarning da'volari va ularni hakamlik sudlari tomonidan qabul qilinishining o'zaro ta'siri natijasi bo'lib, qaror qabul qilingan ishlarning taxminiy ma'naviy vakolatlari bilan mustahkamlangan. O'ylaymanki, adolatli va teng munosabat standarti shu qadar keng talqin qilinganki, bu hakamlik sudlarining tomonlar zimmasiga hech qanday tarzda o'z majburiyatlarini belgilashda qo'llagan shartlardan kelib chiqmaydigan majburiyatlarni yuklashiga olib keladi ". [5]

FET standartining hamma joyda mavjudligini ta'kidlash kerak, u boshqa investitsiya kafolatlari bilan birgalikda ^[6] yoki o'z-o'zidan ta'minlangan ^[7] preambulyar tilda paydo bo'lishi mumkin. Misol uchun, AQSh-Argentina BIT muqaddimasida quyidagi "Investitsiyalar uchun barqaror asosni saqlash va iqtisodiy resursdan maksimal darajada samarali foydalanish uchun investitsiyalarga adolatli va teng munosabatda bo'lish maqsadga muvofiq ekanligiga rozilik" kiradi. Bundan tashqari, shartnoma matnlaridagi xilma-xillik investorlar huquqlari va jamoat manfaatlarini muvozanatlashtirmoqchi bo'lgan ko'pincha so'nggi tribunal talqinlari tufayli yuzaga keladi. Bunday misollardan biri Dominika Respublikasi – Markaziy Amerika – Amerika Qo'shma Shtatlari Erkin savdo to'g'risidagi bitimning 10.5(2)(a) moddasi bo'lishi mumkin, unda "adolatli va teng muomala" standarti dunyoning asosiy huquqiy tizimlarida o'z ifodasini topgan qonuniy jarayon printsipligiga muvofiq jinoiy, fuqarolik yoki ma'muriy sudlov ishlarida adolatni inkor etmaslik majburiyatini o'z ichiga olishi ta'kidlangan.

FET va xalqaro huquqning minimal standarti

FET standarti yuqorida aytib o'tilgan xususiyatlari tufayli akademiklar, amaliyotchilar va huquqshunos talabalar o'rtasida ko'plab tortishuvlarga sabab bo'ldi. Eng qizg'in munozaralar FET va xalqaro huquq minimal standarti o'rtasidagi munosabatlarga oid bahs atrofida paydo bo'ldi. NAFTA 1105 (1) moddasiga muvofiq, FET standarti xalqaro minimal standartga tenglashtiriladi. Bu arbitraj yurisprudensiyasiga haddan tashqari aralashuvchi sifatida ko'rilgan chora edi. Misol uchun, *SD Myers* da ^[8] hakamlar odatiy minimal standartni "investorlarga munosabat pastga tushmasligi kerak bo'lgan qavat" deb qaror qildilar. Bundan farqli o'laroq, *Papa va Talbot* ^[9] da tribunal NAFTA xalqaro huquqning minimal standartlarini, shuningdek, qo'shimcha "adolatlilik elementlarini" talab qiladi, deb qaror qildi. Shunday qilib, 2001 yilda Erkin savdo komissiyasi (keyingi o'rinlarda "FTC") ushbu masalaga oydinlik kiritdi va ushbu shartnoma bo'yicha FET odatiy xalqaro minimal standartdan boshqa hech narsa talab qilmasligini aytdi.

Erkin Savdo Komissiyasidan farqli o'laroq, ba'zi tribunallar avtonom FET standarti va minimal standart o'rtasidagi farq har bir alohida holatda yaxshi kuzatilishi mumkinligini ta'kidlaydilar. ^[10] Birinchidan, odatiy minimal standart xorijiy investorlarni himoya qilishda tor yo'lni tanlaydi, an'anaviy FET standarti esa arbitraj talqini uchun keng qamrovli deb taxmin qilish uchun hech qanday asos yo'q. ^[11]

Ikkinchidan, ba'zi boshqa tribunallar joriy standartning xalqaro investitsiya shartnomalarining katta tarmog'iga (keyingi o'rinlarda "IIAs") kiritilishi FETning o'zini xalqaro odatiy huquqqa aylantirganini e'lon qiladi degan xulosani ilgari surishgan. *Mondev vs AQSh* ^[12] da qarorga quyidagi satrlar kiritilgan: "FTC talqinlari 1105-moddaning 1-bandi qo'llanilishini belgilashda FETni xalqaro odat huquqiga tenglashtiradi". ^[13] Bundan tashqari, Qo'shma Shtatlar, masalan, Senatga BITlarni ratifikatsiya qilish bo'yicha maslahat berishda, "adolatli va teng muomala" standarti "odatiy xalqaro huquqqa asoslangan minimal muomala standartini talab qilish uchun mo'ljallangan", degan pozitsiyani doimiy ravishda egalladi". ^[14]

Uchinchidan, tarixiy ma'lumotlarga nazar tashlaydigan bo'lsak, BITni imzolash orqali mamlakatlar 1970-yillardagi Yangi Xalqaro Iqtisodiy Tartib (NIEO) jarayonida yuzaga kelgan qiyinchiliklarga qarshilik ko'rsatishni maqsad qilgan, bu tashabbus asosan BMT Bosh Assambleyasi orqali tarqaldi. IIAlar odatda xalqaro odat huquqi asosida kapital eksport qiluvchi davlatlar tomonidan himoyalangan investitsiyalarni himoya qilish standartlarini

shartnoma shaklida qayta tasdiqlash vositasi bo'lib xizmat qiladi, masalan, ekspropriatsiya uchun Xul formulasi- "tezkor, adekvat va samarali" kompensatsiya, shuningdek, global minimal standard munosabati. [\[15\]](#)

Va nihoyat, odatiy xalqaro minimal standartning elastik tabiati hisobga olinsa, masala yanada murakkablashadi. *Neer* [\[16\]](#) da AQSh-Meksika umumiy da'volar komissiyasi ancha yuqori chegarani belgilaydi va quyidagilarni ta'kidlaydi:

“Xalqaro huquqbuzarlik bo'lishi uchun chet elliklarga nisbatan muomala g'azab, yomon niyat, burchni qasddan e'tiborsiz qoldirish yoki hukumatning xalqaro me'yorlarga to'g'ri keladigan harakatlarining yetarli emasligi bo'lishi kerak, shuning uchun har bir aqlli va xolis odam uning yetishmovchiligini osonlikcha qabul qilishi mumkin”.

Arbitraj sudlari ushbu standartni aniqlashtirish uchun nizolarni hal qilish bo'yicha boshqa qarorlardan tez-tez iqtibos keltiradi, bu xulosalar avtonom shartnoma standarti yoki xalqaro odat huquqiga asoslanganligini ko'rsatmaydi.

Arbitraj sudlarining pretsedentga keng tayanishi yana bir bor xalqaro odatlardagi minimal standartning mazmuni va avtonom FET standartiga kiritilgan mezon o'rtasida aniq farq yo'qligini ko'rsatishi mumkin.

Adolatli va teng muomala tamoyillari

Tribunallar FET standartini pretsedentlarga katta e'tibor qaratgan holda sharhlaydi va qo'llaydi, ular boshqa barcha narsalar teng bo'lgan holda, ular allaqachon o'rnatilgan ishlar qatoriga rioya qilishlari kerak degan fikrda. [\[17\]](#) Shunday qilib, hakamlar muomala standarti nimani anglatishini ko'rsatuvchi omillar yoki ko'rsatkichlar ro'yxatini umumlashtirish va ishlab chiqarishga muvaffaq bo'ldi. [\[18\]](#) Tribunallar ko'pincha FETni xalqaro ommaviy huquq tushunchasi, ya'ni mezbon davlatlarning suveren vakolatlarini amalga oshirishni nazorat qilish tushunchasi sifatida talqin qiladi. [\[19\]](#) Arbitrlar FETni investor va qabul qiluvchi davlatning shartnoma majburiyatlari yoki uning ishtirokchisi sifatidagi davlat harakatining muvofiqligini baholash uchun talqin qilmaydi. [\[20\]](#) Ular qarorlarni bekor qilmaydi, milliy qaror qabul qiluvchilarga o'z qarashlarini almashtirmaydilar. Shunday qilib, FET standarti boshqa standartlar yoki matn tafsirida qoldirilgan bo'shliqlarni to'ldirishga xizmat qiladi.

Joriy tahlilning keyingi qismi qonun ustuvorligining universal elementlariga bag'ishlangan bo'lib, bu standartni amalda qo'llash imkonini beradi. Ta'kidlash joizki, quyidagi ro'yxat to'liq emas, balki uning muhim qismini tashkil etadi.

- Shaffoflik
- Barqarorlik
- Investorlarning qonuniy manfaatlarini himoya qilish
- Shartnoma majburiyatlariga amal qilish
- Adolatli jarayonni ta'minlash
- Halollik
- Majburlash va taqib qilishdan ozod qilish

1. Qonuniylik

FET standartini qonun ustuvorligining muhim elementi bo'lgan qonuniylik tamoyilini amalga oshirish sifatida talqin qilish mumkin. Belgilangan printsipga ko'ra, qabul qiluvchi davlat o'zining ichki qonunchiligi yoki xalqaro shartnomalar bo'lishidan qat'i nazar, o'zining huquqiy majburiyatlariga muvofiq harakat qilishi kerak. Xalqaro huquq davlat suverenitetini

hurmat qiladi va davlatni muayyan faoliyat sohalarida ishtirok etishga majburlamasa ham, davlatlar o'zlari qabul qilgan xalqaro majburiyatlari bilan bog'langanligini e'tirof etadi. [22]

Shu asnoda, hakamlik sudlari FETni baholashda mezbon davlatlarning ichki qonunchiligiga muvofiqligini hisobga olsalar ham, ularning yurisprudensiyasi milliy qonunchilikning har bir buzilishi FET standartining buzilishi hisoblanmasligiga ishonch hosil qiladi. [23]

Bundan tashqari, agar qabul qiluvchi davlat o'z vakolatlarini suiiste'mol qilish orqali xorijiy investorlarga nisbatan yomon niyatda harakat qilsa, ehtimol uni investitsiyalaridan voz kechishga majbur qilsa yoki zarar yetkazsa, arbitraj sudlari buni qonuniylik printsiplarini, ya'ni FET standartini buzish deb topishi mumkin. [24]

Ta'kidlash joizki, FET va qonuniylik printsiplari o'rtasida ikki tomonlama munosabatlar mavjud. Ya'ni, tribunallar FET standarti buzilishini rad etish uchun ichki huquqiy qoidalarga rioya qilinganmi yoki yo'qligini ko'rib chiqadi. *Noble Ventures* arbitrlari bankrotlik to'g'risidagi ish yuritish "qonunga qarshi emas, balki qonunga muvofiq qo'zg'atilgan va olib borilgan", shuning uchun FETning buzilishi aniqlanmagan degan qarorha kelishgan.

2. Qonuniy umidlarni himoya qilish

Investorning qonuniy umidlari odatda qabul qiluvchi mamlakatning huquqiy tizimi va qabul qiluvchi davlatning aniq/noaniq va'dalaridan kelib chiqadi. Qabul qiluvchi davlatning qonunchilik bazasi qonunlar, litsenziyalar, qonunlar va shartnomalarni o'z ichiga oladi. *Gami v Mecixo'da* investitsiya qilingan paytda qonuniy umidlar o'rnatildi va keyingi qonunchilik bazasi noaniq edi. Arbitraj sudi QQSni qaytarish bo'yicha qonuniy majburiyat yo'qligini, ammo investitsiya qilingan huquqiy va biznes muhitini o'zgartirmaslikning aniq majburiyatini aniqladi. Biroq, barqaror biznes va huquqiy muhitni ta'minlovchi FET mezbon davlatning huquqiy qoidalarini "muzlatish" uchun mo'ljallanganmi degan savolni tug'diradi. Shuning uchun, investorlarning kutganlarini hukumat qoidalariga muvofiqlashtirish uchun faqat ma'lum va'dalar kelajakdagi xavflardan sug'urta hisoblanadi.

3. Shaffoflik

Shaffoflik tushunchasi avvalgi qonuniy umidlarni himoya qilish prinsipi bilan chambarchas bog'liq, ya'ni shaffoflik investitsiya operatsiyalari uchun qabul qiluvchi mamlakatning huquqiy asoslarining aniq bo'lishini talab qiladi. [25] *SPP v Misrda*, kapital eksport qiluvchi mamlakat va qabul qiluvchi davlat o'rtasida hech qanday BIT mavjud bo'lmasa ham, investorning qonuniy kutishlari va qabul qiluvchi mamlakatning huquqiy va me'yoriy bazasining shaffofligi talabi FET prinsipi asosida himoya qilinishi kerakligi belgilandi. [26]

4. Shartnoma majburiyatlariga rioya qilish

FET himoyasining shartnomaviy majburiyatlarga rioya qilish darajasi investorlarning qonuniy umidlarini himoya qilish masalasi bilan chambarchas bog'liq. Dunyoning deyarli har bir huquqiy tizimida shartnomaviy bitimlar huquqiy aniqlik va bashoratlilikka erishishning an'anaviy vositasi hisoblanadi. Shunga mos ravishda, pacta sunt servanda FET standartining barqarorlik mezonlarini tabiiy ravishda amalga oshirish kabi ko'rinadi. [27] *SGS vs Paragvayda* Sud shartnomaning bajarilishini kutish ham FETning buzilishiga olib kelishini aniqladi, masalan, to'lamaslik shartnomani rad etishga, iqtisodiy umidsizlikka yoki uning qiymatining sezilarli darajada pasayishiga olib keladi. [28]

Biroq, aksariyat sudlar, jumladan *Parkerings vs Litva* sudida, shartnoma majburiyatlarining oddiy buzilishi adolatli va teng munosabatni buzish hisoblanmasligini tan oladi. Shu bilan birga, ushbu davlat tomonidan o'z suverenitetini qo'llagan holda aniqlangan qoidbuzarliklar mezonning buzilishiga olib kelishi mumkin (*Bayindir vs Pakistan*)

5. **Ma'muriy javobgarlik jarayoni va odil sudlovni rad etish**

Davlat hokimiyatini qonun ustuvorligi bilan bog'lovchi asosiy protsessual kafolatlarning hal qiluvchi g'oyasi ko'pchilik huquqiy tizimlarda, jumladan, Yevropa Ittifoqi huquqida ham muhim o'rin tutgan. Bundan tashqari, ko'p sonli hakamlar sudlari FETni tegishli jarayon tushunchasini himoya qilish deb talqin qildilar. Tegishli jarayon, o'z navbatida, ikkiga bo'linishi mumkin: ma'muriy va sud jarayoni. [\[30\]](#)

Ehtimol, investitsiya shartnomasi arbitrajidagi ushbu talab investorlarga ma'muriy ish yuritishda protsessual huquqlarni berish uchun o'rnatilgan. Misol uchun, *International Thunderbird Gamingda* davlat organining ish yuritishi "ma'muriy mansabdor shaxslarga nisbatan qo'llaniladigan tegishli protsessual adolatlilik me'yorlariga muvofiq sinovdan o'tkazilishi kerak" deb hisoblangan. [\[31\]](#)

Sud jarayoniga kelsak, bu yerda milliy sudlar tomonidan fuqarolik, ma'muriy va jinoiy sudlovni to'g'ri amalga oshirish talabi paydo bo'ladi. [\[32\]](#) Arbitraj sudlari ko'pincha FET standartini so'nggi shartnoma amaliyotida aks ettirilganidek izohlaydilar. Dominikan Respublikasi – Markaziy Amerika – Amerika Qo'shma Shtatlari Erkin savdo to'g'risidagi bitimning 10.5(2)(a) moddasida "adolatli va teng muomala qonun hujjatlariga muvofiq jinoiy, fuqarolik yoki ma'muriy sud jarayonlarida adolatni inkor etmaslik majburiyatini o'z ichiga oladi" deb ta'kidlangan. Bundan tashqari, *Waste Management* ishi bo'yicha tribunal FET standartining buzilishini quyidagicha aniqladi:

"sud protsessida tabiiy adolatning yaqqol namoyon bo'lishi yoki ma'muriy jarayonda shaffoflik va ochiqlikning to'liq yo'qligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan holat, sudning adolatlilikini buzadigan oqibatlariga olib keladigan qonuniy jarayonning yetishmasligi bilan bog'liq holat". [\[33\]](#)

Protsessual tartibni buzishning odatiy misoli ish yuritishning sezilarli kechikishi bo'lishi mumkin. [\[34\]](#) Qonunning zohiriy va g'arazli noto'g'ri qo'llanilishi adolatni inkor etishning yana bir misolidir. [\[35\]](#) Bundan tashqari, qonuniy huquqni oqilona amalga oshirish uchun vositalar mavjud bo'lishi kerak. [\[36\]](#) Ushbu qiyin sohada hakamlar ishtirokchilarning xatti-harakati, hodisaning murakkabligi va jalb qilingan ishtirokchilar ko'lami kabi omillarni hisobga olishlari kerak. [\[37\]](#)

6. **Halollik**

Oddiy qilib aytganda, bu majburiyat qabul qiluvchi davlatdan chet elliklarning investitsiyalariga qasddan zarar yetkazmaslikni talab qiladi. *Saluka vs Chexiyada* sud FETni ta'riflashda halollik muhimligini ta'kidladi:

"Shartnoma bilan huquqlari himoyalangan chet ellik investor har qanday holatda ham Chexiya Respublikasi o'z siyosatini investitsiyalarga ta'sir qiladigan, davlat siyosati bilan asosli ravishda oqlanadigan, xulq-atvori bilan vijdonan amalga oshirishini va bunday xatti-harakat IIA shartlarini buzmasligini asosli ravishda kutishi mumkin".

Aksincha, yomon niyat bilan harakat qilish FET standartining buzilishiga olib kelishi mumkin, ya'ni qabul qiluvchi davlatning tegishli bo'limlari, agentliklari va davlat organlari

tomonidan investitsiyalarga zarar yetkazish yoki qonuniy vositalardan ular uchun yaratilganidan boshqa maqsadlarda foydalanish va hokazo.

Xulosa qilib aytganda, FET investitsiyalarni himoya qilishning juda keng standarti va arbitraj sudlari oldidagi investitsiya da'volari uchun keng qo'llaniladigan asosdir. NAFTAda allaqachon o'rnatilganidek, uni xalqaro huquq minimal standartiga tenglashtirish mumkin. Shunisi e'tiborga loyiqki, FET boshqa investitsiyalarni himoya qilish tamoyillari/standartlari buni amalga oshira olmasa, bo'shliqlarni to'ldirish uchun ham ishlatilgan standard hisoblanadi.

References:

1. Xalqaro investitsiya shartnomalari
2. Germaniya-Iordaniya BIT (2007)
3. Shveytsariya-Xitoy BIT (2009)
4. Waste Management v. Mexico (n.68) para.98
5. Victor Pey Casado v. Chile (n. 113) para. 659
6. Robert Azinian and others v. Mexico, ICSID Case No. ARB(AF)/97/2 (NAFTA), Award, 1 Novemer 1999,para. 103
7. Chevron Corporation and Texaco Petroleum Company v. Ecuador, UNCITRAL/PCA Case No.34877, Partial Award on the Merits, 30 March 2010, para. 250
8. ATA Construction, Industrial and Trading Company v. Jordan, ICSID Case No. ARB/08/2, Award, 18 May 2010, para. 125
9. Suez, Sociedad General de Aguas de Barcelona, S.A. and Vivendi Universal, S.A. v. Argentina, ICSID Case No. ARB/03/19
10. S.D. Myers, Inc. v. Government of Canada, UNCITRAL
11. Pope & Talbot Inc. v. The Government of Canada, UNCITRAL
12. Saluka v. Czech Republic (n. 12) para. 291
13. Mondev International Ltd.v. United States of America, ICSID Case No. ARB(AF)/99/2.
14. Neer and Neer (U.S.A.) v. United Mexican States, 4 R.I.A.A. 60 (2006) (15. October 1926)
15. Saipem S.p.A v. Bangladesh, ICSID case No. ARB/05/07
16. Biwater Gauff v. Tanzania (n.36) paras, 593-603
17. Cf. Consortium RFCC v. Maroc (n.58) para 51
18. Bureau Veritas, Inspection, Valuation, Assessment and Control, BIVAC BV v Paraguay
19. Rumeli Telekom A.S. and Telsim Mobil Telekomunikasyon Hizmetleri A.S. v. Republic of Kazakhstan, ICSID Case No. ARB/05/16
20. Joseph Charles Lemire v. Ukraine, ICSID Case No. ARB/06/18
21. Azurix Corp. v. Argentina (n.24) paras. 376-377
22. SGS v Paraguay [2014] ICSID Case No. ARB/07/29
23. Bank Melli Iran v. Council [2011] ECR I-11381, para. 47
24. International Thunderbird Gaming Corp v. Mexico, UNCITRAL (NAFTA), Arbitral Award, 26 January 2006, para. 200
25. Southern Pacific Properties (Middle East) Limited v. Arab Republic of Egypt [1988] ICSID Case No. ARB/84/3

26. Aleksandr Oraxelashvili, "Adolatli va teng muomala"ning me'yoriy asosi: xorijiy investitsiyalar to'g'risidagi umumiy xalqaro huquq?' (2008) Archiv des Völkerrechts, 46. Bd., No 1 < <https://www.jstor.org/stable/40800207> > 2021-yil 1-noyabrdan foydalanilgan
27. Kempbell Maklaxlan, Lorens Shor va Metyu Vayniger (n.38) 227
28. Kempbell Maklaxlan, Lorens Shor va Metyu Vayniger, Xalqaro investitsion arbitraj: asosiy printsiplar (Oxford University Press, 2007) 203.
29. UNCTAD, Jahon investitsiya hisoboti (Birlashgan Millatlar Tashkiloti, 2013) 101
30. UNCTAD, Jahon investitsiya hisoboti (Birlashgan Millatlar Tashkiloti, 2013) 101
31. Yan Paulsson, Xalqaro huquqda adolatni inkor etish (Kembrij universiteti nashriyoti, 2005)
32. Jesvald Salacuse, Investitsion shartnomalar qonuni (Oxford University Press, 2010) 221
33. Javobgar Amerika Qo'shma Shtatlarining Papa va Talbot bo'yicha tinglovdan keyingi taqdimoti, 2002 yil 8 iyul, p. 11.
34. Robert Jennings va Artur Uotts (tahrirlar), Oppenxaymning xalqaro huquqi (Oxford University Press, 2011) 82
35. Rudolf Dolzer va Kristof Shrayer, Xalqaro investitsiya huquqi tamoyillari (2 - nashr, Oksford universiteti nashriyoti 2012)
36. Santyago Montt, Investitsiya shartnomasi arbitrajida davlat javobgarligi (Hart, 2009) 62-74